

Flygtningenævnets baggrundsmateriale

Bilagsnr.:	198
Land:	Uganda
Kilde:	Det svenske Regeringskansliet, Utrikesdepartementet
Titel:	Mänskliga rättigheter i Uganda 2010
Udgivet:	7. juli 2011
Optaget på baggrundsmaterialet:	29. august 2011

Utrikesdepartementet

Mänskliga rättigheter i Uganda 2010

ALLMÄNT

1. Sammanfattning av läget för de mänskliga rättigheterna

Skyddet för de mänskliga rättigheterna är fastställt i den ugandiska konstitutionen och att stärka mänskliga rättigheter har fastställts som ett av regeringens strategiska mål för perioden 2010–2015. Den nationella lagstiftningen har under senare år utvecklats, samtidigt som arbete kvarstår med att tillämpa lagstiftningen.

Uganda har ratificerat (godkänt) de flesta centrala konventionerna om mänskliga rättigheter, men det nationella genomförandet har brustit på flera områden. Under året har det bland annat riktats kritik mot regeringen och armén (UPDF) med anledning av allvarliga övergrepp mot civilbefolkningen i Karamoja i nordöstra Uganda i samband med arméns avväpningsoperationer.

Flerpartisystem infördes år 2005, men maktkoncentrationen har fortsatt och det största politiska partiet National Resistance Movement (NRM) under president Yoweri K. Musevenis ledning fortsätter att kontrollera den politiska, och i stor utsträckning även den ekonomiska, utvecklingen.

Att få del av de ekonomiska och sociala rättigheterna är fortfarande begränsat och stora regionala skillnader förekommer. Tortyr är alltjämt ett problem. Dödsstraffet är inte avskaffat, men inga avrättningar har ägt rum under senare år. Godtyckliga frihetsberövanden har förekommit under året, bland annat av representanter för den politiska oppositionen och för medier.

Arbetslagstiftning till skydd för arbetstagarens rättigheter finns (*Employment Act* 2006), men den omfattande arbetslösheten och undersysselsättningen medför på sina håll svåra villkor för arbetstagarna som ofta är utlämnade till arbetsgivarnas godtycke vad gäller löner, arbetstider och andra villkor.

Möjligheten att få del av rätten till bästa uppnåeliga hälsa varierar kraftigt mellan olika grupper av befolkningen och olika delar av landet. Barna- och mödradödligheten fortsätter att vara mycket hög. Grundutbildningen är allmän men inte obligatorisk och en tiondel av alla barn börjar aldrig skolan och många fler tvingas sluta skolan på grund av försörjningsplikt för familjen.

Våld, inklusive sexuellt våld, mot och diskriminering av kvinnor och flickor är ett utbredd problem. Under 2010 antogs lagar om förbud mot våld i hemmet och kvinnlig könsstympning. Ugandisk lagstiftning förbjuder sexuellt umgänge mellan personer av samma kön. Ett förslag på skärpt lagstiftning rörande sexuella minoriteter fördes fram i parlamentet men blev efter omfattande kritik från människorätsaktivister och det internationella samfundet vilande tills det förlorade sin giltighet i samband med val av nytt parlament i februari 2011. Ugandiska myndigheter har inte respekterat enskildas rättigheter eller skyddat homo- och bisexuella samt transsexuella personer (HBT) mot diskriminering.

Regeringen för en öppen och generös flyktingpolitik i enlighet med internationella normer. Trots relativt omfattande lagstiftning om rättigheter för personer med funktionsnedsättning är brist på tillgänglighet fortfarande ett omfattande problem.

2. Ratifikationsläget beträffande de mest centrala konventionerna om mänskliga rättigheter samt rapportering till FN:s konventionskommittéer

Följande konventioner har ratificerats:

- Konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter, *International Covenant on Civil and Political Rights* (ICCPR), samt det fakultativa protokollet om enskild klagorätt. Uganda har inte tillträtt det andra tilläggsprotokollet till ICCPR om att avskaffa dödsstraffet.
- Konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter, *International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights* (ICESCR). Uganda har inte tillträtt det fakultativa protokollet om enskild klagorätt.
- Konventionen om avskaffandet av alla former av rasdiskriminering, *Convention on the Elimination of all forms of Racial Discrimination* (CERD).
- Konventionen om avskaffande av all slags diskriminering av kvinnor, *Convention on the Elimination of all forms of Discrimination Against Women* (CEDAW). Uganda har inte tillträtt det fakultativa protokollet om enskild klagorätt.
- Konventionen mot tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning, *Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment* (CAT). Det fakultativa

protokollet om förebyggande av tortyr (OPCAT) hade vid årets slut inte undertecknats.

- Konventionen om barnets rättigheter, *Convention on the Rights of the Child* (CRC), samt de två tillhörande protokollen om barn i väpnad konflikt respektive om handel med barn, barnprostitution och barnpornografi.
- Konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, *Convention on the Rights of Persons with Disabilities* (CRPD), samt det tillhörande protokollet.
- Konventionen mot påtvingade försvinnanden, *Convention for the Protection of all Persons from Enforced Disappearances* (CED) undertecknades 2007 men har ännu inte ratificerats.
- Flyktingkonventionen, *Convention relating to the Status of Refugees*, samt det tillhörande protokollet.
- Romstadgan för internationella brottmålsdomstolen, *International Criminal Court* (ICC). Uganda har dock ingått ett så kallat artikel 98-avtal med USA vilket undantar amerikanska medborgare från att överlämnas till domstolen.
- Afrikanska stadgan om mänskliga och folkens rättigheter samt dess protokoll om tillskapandet av en afrikansk domstol för mänskliga och folkens rättigheter. Uganda har skrivit under, men dock inte ratificerat, det tillhörande protokollet om kvinnors rättigheter.
- Afrikanska stadgan om barnets rättigheter och välfärd.

Uganda har en betydande eftersläpning i rapporteringen till konventionskommittéerna och har ännu inte inkommit med sin första rapport om konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter. Uganda har heller inte inkommit med någon rapport om konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Uganda har sedan år 2001 rapporterat till kvinnokommittén, rasdiskrimineringskommittén, kommittén för mänskliga rättigheter under konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter, barnkommittén samt tortyrkommittén.

Uganda finns inte med bland de länder som har givit FN:s specialrapportörer en stående inbjudan att göra landbesök. År 2009 besökte FN:s generalsekreterares särskilda representant för internflyktingar, Walter Kaelin, Uganda. FN:s oberoende expert för mänskliga rättigheter och extrem fattigdom samt FN:s specialrapportör för yttrandefrihet har begärt att få besöka Uganda. FN:s råd för mänskliga rättigheter planerar att göra sin allmänna ländergranskning (Universal Periodic Review, UPR) av respekten för mänskliga rättigheter i Uganda under 2011.

MEDBORGERLIGA OCH POLITISKA RÄTTIGHETER

3. Respekt för rätten till liv, kroppslig integritet och förbud mot tortyr

Ugandas grundlag slår fast rätten till liv och skydd mot tortyr, grym, omänsklig och förnedrande behandling och bestraffning. Tortyr utgör inte ett specifikt brott enligt ugandisk strafflagstiftning, men en rad olika lagar hänvisar till förbud mot tortyr. Förövare kan också lagföras för övergrepp eller försök till mord. Ett förslag till nationell lag om förbud och att motverka tortyr (*Draft Prohibition and Prevention of Torture Bill*) lades under 2010 fram i parlamentet, men hade vid årets slut ännu inte antagits.

Området Karamoja i nordöstra Uganda har under flera år präglats av konflikter mellan befolkningsgrupper, ett stort flöde lätta vapen, boskapsräder, väpnade överfall och laglöshet. Kränkningarna av mänskliga rättigheter i området omfattar urskillningslöst dödande av civila, godtyckliga arresteringar samt tortyr. Under året har det riktats fortsatt kritik mot regeringen och armén på grund av rapporter bland annat från FN:s högkommissarie för mänskliga rättigheter (OHCHR) om allvarliga övergrepp av armén i samband med den av regeringen sanktionerade avvärpningsprocessen i Karamoja. Dödsstraff med bristfällig rättsprocess (militärdomstolar) förekom under året, dock utan att verkställas.

Tortyr är alltjämt ett problem och även andra former av grym, omänsklig och förnedrande behandling och bestraffning förekommer. Ugandas kommission för mänskliga rättigheter (UHRC) mottar årligen cirka 300 anmälningar om tortyr och andra former av grym, omänsklig och förnedrande behandling och bestraffning. Tortyr stod år 2009 för en tredjedel av alla inrapporterade klagomål. Olika säkerhetsorgan, inklusive polisens snabbinsatsstyrka (Rapid Response Unit) och arméns underrättelsetjänst (Chieftancy of Military Intelligence, CMI) ansvarade år 2009 för flertalet av de inrapporterade tortyrfallen. Det finns inga bekräftade fall av politiska försvinnanden eller uppgifter om av statsmakten godkända politiska mord. Under de senaste åren har olika organisationer, bland annat Human Rights Watch, rapporterat om regelbundna fall av påtvingade försvinnanden.

Internationella rödakorskommittén (ICRC) har under året tillåtit besöka ett stort antal fängelser och häkten, inklusive militära häkten och olagliga och isolerade arrestlokaler i flera olika delar av landet. Trots att lagen föreskriver att Ugandas kommission för mänskliga rättigheter ska ges obehindrat tillträde måste den varsko militära häkten 24 timmar i förväg för att få genomföra besök..

Det finns fortsatta uppgifter om att personer hålls frihetsberövade i olagliga och isolerade arrestlokaler på okänd plats, på polisstationer eller i särskilda hus,

utan kontakt med advokat eller anhöriga. Regeringen har medgett förekomsten av olagliga arresteringslokaler samt erkänt att tortyr förekommit.

Uganda ska enligt flyktinglagstiftningen (2006) inte utvisa personer till länder där de riskerar att utsättas för tortyr och har enligt FN:s flyktingorgan (UNHCR) också visat full respekt för detta. I juli 2010 kritiserade Human Rights Watch och OHCHR den ugandiska regeringen för tvångsavvisning av 1 700 rwandier. Enligt ugandiska regeringen saknade de avvisade asylskäl, varför de inte tilläts att stanna kvar i landet.

4. Dödsstraff

Dödsstraff föreskrivs för mord, rån under försvårande omständigheter, våldtäkt, kidnappning med uppsåt till mord, samt sexuellt umgänge med minderåriga. Inga avrättningar har ägt rum till följd av domar i civila domstolar sedan april 1999. Ugandas konstitutionsdomstol har fastställt att dödsstraff strider mot konstitutionen och i januari 2009 upprätthölls denna linje i praktiken av Högsta domstolen. Domstolen fastställde då att dödsstraffet i sig inte strider mot konstitutionen men beslutade samtidigt att straffet för de cirka 400 personer som dömts till dödsstraff och överklagat sin dom skulle omvandlas till livstids fängelse. Debatt om att formellt avskaffa dödsstraffet har fortsatt under året.

5. Rätten till frihet och personlig säkerhet

Enligt ugandisk grundlag ska en frihetsberövad upplysas på ett språk denne förstår om orsaken till frihetsberövandet, och senast inom 48 timmar måste frihetsberövandet underställas domstol. Anti-terrorismlagen tillåter dock att misstänkta kan hållas frihetsberövade längre än 48 timmar. Grundlagen garanterar vidare rättslig prövning eller frigivande mot borgen inom 60 dagar eller 180 dagar för brott som kan medföra dödsstraff. Vid misstanke om terroristbrott gäller 360 dagar. Om fallet underställs domstolsprövning finns ingen begränsning av tiden för frihetsberövande. Genomsnittlig tid för frihetsberövande före rättegång är tre till fyra år och dessa fall utgör cirka 60 procent av de frihetsberövade i ugandiska fängelser. I grundlagen fastslås också att brottsmisstänkta personer måste hållas i lokaler som godkänts genom lag.

Godtyckliga frihetsberövanden och andra ingrepp i den personliga friheten från de rättsvårdande myndigheterna förekommer. Fall av godtyckliga frihetsberövanden, olaga arresteringar och tortyr har under året framför allt rapporterats från området Karamoja i samband med den ugandiska arméns avvärpningsoperationer. Flertalet civila har hållits frihetsberövade i militära häkten, många av dessa var unga pojkar. Även rapporter om att personer hållits

frihetsberövade på okänd plats utan kontakt med advokat eller anhöriga har förekommit under året.

Grundlagen garanterar rörelsefrihet för medborgarna och ugandier i allmänhet har möjlighet att fritt röra sig inom landets gränser och att lämna landet. Den fredliga utvecklingen och kraftigt förbättrade säkerhetssituationen i norra Uganda har lett till att den tidigare starkt begränsade rörelsefriheten för internflyktingar har upphört och majoriteten av internflyktingarna har återvänt hem eller bosatt sig på annan ort. Giftnor kvinnor måste ha makes tillstånd för passansökan om de vill att passet även ska gälla för gemensamma barn.

6. Rättssäkerhet och rättsstatsprincipen

Det ugandiska rättsväsendet omfattar domstolar på regional och nationell nivå. De lägre rättsinstanserna (Chief Magistrate, Magistrate Grade 1 och Magistrate Grade 2) motsvarar tingsrätter. Förutom de lägre instanserna finns högre domstolen (High Court), besvärdomstolen (Court of Appeal), Högsta domstolen (Supreme Court) samt grundlagsdomstolen, som är en del av besvärdomstolen.

Folkvalda företrädare på by- och distriktsnivå (Local Councils) kan döma i civilrättsliga frågor. Dessa rättsinstanser, drygt 60 000 till antalet, är ofta de enda tillgängliga för landsbygdsbefolkningen och har de senaste åren rapporterats överskrida sina befogenheter genom att behandla brottmål såsom mord och våldtäkter. Krigsrätten har rätt att pröva civila som anklagas för kopplingar till militära aktiviteter.

Presidenten har betydande makt vid tillsättningar av domare vid de viktigaste instanserna. Domstolarna lider av brist på kapacitet och har underskott av domare och en stor eftersläpning i antalet mål. Den verkställande makten har visat bristande respekt för domstolarnas oberoende ställning och har under åren vid ett flertal tillfällen ingripit, bland annat i strid med högsta domstolens beslut. Trots att domstolarna utsätts för politiska påtryckningar och att graden av självständighet varierar mellan olika domstolar uppvisar domstolsväsendet överlag prov på integritet och självständighet.

Rättssäkerheten får överlag klassas som låg för det stora flertalet. Tillgången till rättsväsendet är mycket ojämnt fördelad. Att människor tar rättvisan i egna händer förekommer, framför allt i områden där rättväsende saknas eller är svagt. Rätt till offentlig försvarare finns enligt grundlagen och rättshjälp erbjuds av ett flertal organisationer, men efterfrågan överstiger kraftigt tillgången på landsbygden, inte minst i de norra och nordöstra delarna av landet.

Fängelseförhållandena är svåra som resultat av överbeläggning och bristande resurser. Utbildningsnivån bland fängelsepersonalen är låg. Polis har under lång tid inte funnits i norra Uganda där militären utfört polisiära uppgifter, men sedan mitten av 2006 har rättsväsendet gradvis byggts upp och polisstationer åter öppnats. Polisen i de tidigare konfliktdrabbade områdena saknar dock fortfarande kapacitet, resurser och utbildning. Rättsväsendet är kraftigt eftersatt i Karamoja.

Straffbarhetsåldern är 12 år.

Grundlagen från 1995 stadgar inrättandet av den ugandiska kommissionen för mänskliga rättigheter. Kommissionens medlemmar utses av presidenten efter godkännande av parlamentet. Kommissionen tar på eget initiativ eller efter klagomål upp enskilda fall av kränkningar av mänskliga rättigheter, gör inspektioner i häkten och fängelser samt ger rekommendationer om kompensation till offer för övergrepp. Kommissionen ger också juridisk rådgivning, samt genomför utbildningar och informationskampanjer för att öka kunskapen om mänskliga rättigheter.

Uganda har både lagstiftning (antikorrptionslagen från 2009) och institutioner (riksrevisionen, antikorrptionsdomstolen och Inspector General of Government) på plats för att bekämpa korruption. Den bristande politiska viljan att hantera korruptionen har dock bidragit till att korruptionen fortsätter att vara utbredd och finns på alla nivåer i samhället.

7. Strafffrihet

Åtals- och strafffrihet samt brist på rapportering om övergrepp, särskilt i norra och nordöstra Uganda, är fortsatt ett allvarligt problem. Övergrepp som begåtts av armé eller polis är sällan föremål för rättslig prövning. Våld mot kvinnor och flickor anmäls sällan och i de fall det rapporteras görs det till traditionella ledare, snarare än till det formella rättsväsendet.

Regeringen utfärdade år 2000 en lag som ger alla rebeller möjlighet att söka amnesti. Lagen ska delvis ses mot bakgrund av att den stora majoriteten av Herrens motståndsarmé (LRA) består av kidnappade barn, men alla rebellgrupper, inte bara LRA, har möjlighet att få amnesti.

8. Yttrande-, tryck-, mötes-, förenings- och religionsfrihet m.m.

Yttrandefrihet är grundlagsfäst. Ugandas nationella lagstiftning gällande mediefrihet är emellertid inte helt förenlig med landets konstitution eller internationell lag. Ett förslag till revision av nuvarande lagstiftning för press-

och journalistik (*Draft Press and Journalism Amendment Bill*) lades fram i parlamentet under året. Skulle lagen antas i dess nuvarande form, befaras denna leda till minskat utrymme och nya restriktioner för medier. Anti-terrorislagen innebär att en journalist kan dömas till dödsstraff om denne befinns skyldig till publicering av ”information som stödjer terrorism”. Själv censur förekommer när det gäller till exempel känslig information om presidenten och regeringsarmén och dess agerande i bland annat nordöstra Uganda. Parlamentet antog i juli 2010, kort efter bombdåden i Kampala, en ny lag som tillåter avlyssning (*Interception Communication Bill*).

Ytligt sett tycks aktörer på medieområdet i Uganda, särskilt de som är baserade i Kampala, ha god mediefrihet. Någon formell censur förekommer inte och debatten i medier framstår som mångfacetterad och frispråkig. En variation av åsikter och ibland även kritik mot regeringen får utrymme i diverse medier. Dock finns många hot mot fria och oberoende medier i Uganda. Regeringen använder diverse metoder för att kontrollera och begränsa regeringskritisk rapportering, bland annat genom byråkratiska ingripanden, åtal och hot. Flera regeringskontrollerade organ utövar omfattande och okontrollerad makt över medierna. Även trakasserier och fysiskt våld har förekommit. Själv censur i medierna är ett faktum och detta är särskilt utbrett bland radiostationer utanför Kampala som sänder på lokala språk. Rapporter om att vissa medlemmar av oppositionen nekats tillträde till medier, speciellt i lokala radiostationer på landsbygden, har förekommit under året. Journalister har under året frihetsberövats och i några fall åtalats för olika brott.

Uganda rankas 96 av 178 länder i organisationen Reportrar utan gränsers pressfrihetsindex för 2010. Organisationen uttrycker oro för mordet på två journalister under hösten 2010 samt det ökade antalet fysiska attacker och arresteringar av journalister under året. Enligt organisationen Freedom House: rapport om pressfrihet år 2010 har pressfriheten stagnerat under de senaste fem åren på grund av regeringens minskade tolerans mot pressfrihet och avvikande åsikter. Båda organisationerna har i sina rapporter uttryckt oro för ett hårdnande medieklimat inför de nationella valen 2011.

De radiostationer som fått sina licenser indragna i samband med politiska upplopp under hösten 2009 hade vid 2010 års slut fått återuppta sändningarna utan att åtal mot dessa väckts.

Lagen om registrering av enskilda organisationer reviderades 2006. Lagen föreskriver regelbunden kontroll av enskilda organisationer. Under 2010 lade regeringen fram ett lagförslag om att upprätthålla allmän ordning (*Draft Public Order Management Bill*). Det kritiserade lagförslaget skulle om det antas innebära omfattande begränsningar i mötes- och föreningsfriheten.

Religionsfriheten i Uganda får i allmänhet god respekt. En majoritet av befolkningen är kristna (jämt fördelat mellan katoliker och protestanter). Cirka en femtedel av befolkningen är muslimer och ungefär lika många utövar inhemska religioner.

9. De politiska rättigheterna och de politiska institutionerna

Uganda är en republik och presidenten är stats- och regeringschef samt överbefälhavare. Val till parlament och presidentval ska enligt grundlagen hållas vart femte år. Med undantag för misstänkta och dömda brottslingar samt medborgare bosatta utomlands, har personer över 18 år rösträtt. Det åttonde parlamentet har 332 ledamöter. Tio av platserna är vikta för armén, fem för personer med funktionsnedsättning, fem för ungdomar och fem för fackföreningsrepresentanter. Cirka 30 procent av parlamentsledamöterna är kvinnor och varje distrikt har också en kvinnlig representant i parlamentet.

Det största politiska partiet och tidigare den statsbärande politiska organisationen NRM och armén under president Yoweri K. Musevenis ledning har dominerat det politiska livet i Uganda sedan 1986. Landet har i praktiken fungerat som en enpartistat. Efter en folkomröstning år 2005 ändrades grundlagen och politiska partier fick åter möjlighet att verka. Samma år beslutade parlamentet att häva begränsningen för antalet perioder en president kan sitta vid makten.

NRM fick efter valen 2006 en överväldigande majoritet med 275 av de 332 platserna i parlamentet samtidigt som Museveni återvaldes som president till en femårig mandatperiod. Oberoende ledamöter utgör, efter NRM, den största gruppen i parlamentet. I verkligheten står många av dessa ledamöter nära regeringspartiet NRM, vilket innebär att partiet har full kontroll över parlamentet. Etnisk tillhörighet och att bygga allianser är viktiga inslag i politiken, vilket kan vara en av förklaringarna till det stora antalet (69) ministrar och viceministrar i regeringen.

Valen år 2006 kritiserades för oegentligheter och trakasserier av oppositionen. Vid en rättslig prövning konstaterade Högsta domstolen att problem funnits men att de inte hade varit av sådan omfattning att de påverkat utgången av valet. EU:s observatörer konstaterade att valen ägt rum under förhållandevis lugna former, men att de inte uppfyllt internationella principer för demokratiska val.

Nästa nationella val hålls i februari-mars 2011. Ugandas valkommission, som kritiserats av oppositionen för att vara partisk, är ansvarig för att organisera de allmänna valen. Inför valen 2011 har vissa framsteg gjorts beträffande ny

vallagstiftning och förberedelser, såsom registrering, för valen. Åtta kandidater, varav sju representerande olika oppositionspartier, ställer upp i presidentvalet.

EKONOMISKA, SOCIALA OCH KULTURELLA RÄTTIGHETER

10. Rätten till arbete och relaterade frågor

Tillgången till avlönat arbete i den formella sektorn är dålig. Enligt de senaste siffrorna från Ugandas statistikmyndighets rapport från 2010 utgjorde personer med formell avlönad anställning endast 16 procent av den totala arbetskraften. En stor majoritet, över 70 procent av arbetskraften, var sysselsatta inom jordbruket. Endast hälften av de ekonomiskt aktiva ungdomarna hade en inkomst, medan övriga var hänvisade till oavlönat hushållsarbete. Enligt samma rapport levde 31 procent av befolkningen i fattigdom, med oproportionerligt stor andel fattiga i landets norra och nordöstra delar.

Arbetslagstiftning till skydd för arbetstagarens rättigheter finns, men den omfattande arbetslösheten och undersysselsättningen medför på sina håll svåra villkor för arbetstagarna som ofta är utlämnade till arbetsgivarnas godtycke vad gäller löner, arbetstider och andra villkor.

Gällande arbetslagstiftning förbjuder anställning av barn under tolv år, medan barn under fjorton år endast får anlitas för lättare sysslor och endast i mindre omfattning som inte påverkar barnets skolgång. I praktiken är barnarbete mycket vanligt.. Tvångsarbete är förbjudet enligt lag.

Lagen garanterar arbetstagares rätt att organisera sig, förhandla och strejka. Dock är bland annat anställda i armén och fängelsepersonal undantagna från organisationsfriheten. Fackföreningar existerar, men de är svaga och saknar brett stöd. Det krävs minst tusen medlemmar för att ha rätt att bilda fackförening och minst 51 procent av de anställda måste tillhöra samma förening för att ha förhandlingsrätt. Många privatägda företag har vägrat att erkänna fackföreningar, och enligt det afrikanska ekonomiska samarbetet NEPAD:s rapport från dess granskning (African Peer Review Mechanism, APRM) år 2008 respekterade endast en tredjedel av företagen den rådande arbetslagstiftningen.

En ny lag om markägande antogs 2009. Lagen väckte kritik då den av vissa ansågs diskriminerande mot vissa folkgrupper samt att intressegrupperna inte fått delta i processen.

Uganda har ratificerat samtliga av den Internationella arbetsorganisationens (ILO) åtta centrala konventioner om mänskliga rättigheter:

- Förbud mot tvångsarbete (konventionerna nr 29 och 105)

- Förbud mot barnarbete (konventionerna nr 138 och 182)
- Icke-diskriminering i arbetslivet (konventionerna nr 100 och 111)
- Föreningsfrihet och förhandlingsrätt (konventionerna nr 87 och 98)

Uganda har 12 utestående rapporter till ILO och har aldrig rapporterat om genomförandet av konventionen (nr 138) om förbud mot barnarbete.

11. Rätten till bästa uppnåeliga hälsa

Hälsosektorn är kraftigt underfinansierad, endast cirka nio procent av den nationella budgeten går till hälsa. Givarstödet till hälsosektorn är omfattande, dock huvudsakligen till hiv/aids-relaterade insatser. Hälsosektorns strategiska plan för perioden 2005-2010 saknade referenser till ett rättighetsperspektiv, medan den nya planen 2010-2015 tydligare visar på rätten till hälsa. Även om hälsosituationen för den ugandiska befolkningen har x gradvis förbättrats generellt, dör många människor fortfarande av sjukdomar som relativt enkelt kan botas. Systemet med patientavgifter vid sjukhusvård har tagits bort, vilket har lett till att fler använder det offentliga sjukvårdssystemet.

Resurser avsatta för hälso- och sjukvård är ojämnt fördelade och det finns områden, inte minst i de konfliktdrabbade norra och nordöstra delarna av Uganda, där tillgången till hälso- och sjukvård är ytterst begränsad. Vissa områden saknar helt offentlig hälso- och sjukvård, inte minst som en följd av brist på sjukvårdspersonal i områden där behoven är stora.

Barn- och mödradödligheten är fortsatt alarmerande hög, även med afrikanska mått mätt, och Uganda förväntas inte att nå millenniemålen 2015.

Hiv/aids-pandemin har sedan ett antal år tillbaka stabiliserats. Cirka 6,4 procent av befolkningen över 15 år är hiv-positiva, varav kvinnor är överrepresenterade. Bland unga (15-24 år) beräknas cirka 1,1 procent av pojkarna och de unga männen och 4,3 procent av flickorna och unga kvinnor vara hiv-positiva. FN:s specialrapportör för hälsa rapporterar om brist på information och utbildning om hiv/aids, med diskriminering och allmänt utpekande som följd.

År 2006 skapades en hälsoenhet inom den ugandiska kommissionen för mänskliga rättigheter, vars uppgift är att övervaka respekten för rätten till bästa uppnåeliga hälsa.

12. Rätten till utbildning

Läskunnigheten bland personer över tio år uppgår enligt de senaste officiella siffrorna (2005/06) till cirka 70 procent. Läskunnigheten är högre bland män

än kvinnor. Det finns även stora regionala skillnader i graden av läskunnighet, liksom skillnader mellan befolkningen på landbygden och i städerna.

Utbildningssektorn är prioriterad och får en förhållandevis stor del av budgeten. Införandet av en allmän grundskoleutbildning (Universal Primary Education, UPE) har ökat tillgången till utbildning, framför allt på landsbygden. Grundskolan är inte obligatorisk, men Uganda har sedan 2006 en allmän och kostnadsfri grundskoleutbildning till och med sjunde klass. Antalet barn som registrerats för allmän skolgång har ökat kraftigt de senaste åren, vilket har resulterat i stora klasser samt brist på lärare och lokaler. I praktiken är kostnader i form av skoluniform och böcker en stor börda för stora delar av befolkningen. Drygt 90 procent av barnen börjar grundskolan, samtidigt som endast hälften av barnen avslutar sjuårig grundskola. Nästan lika många flickor som pojkar börjar skolan. Föräldralösa barn utgjorde år 2009 15 procent av barnen i grundskolan 2009.

Brist på lokaler, materiel och böcker i grundskolorna fortsätter att vara en stor utmaning för utbildningssektorn och en tredjedel av eleverna i grundskolan saknar ändamålsenliga stolar och bord.

Barnaga i skolan är förbjudet men är, liksom sexuella övergrepp, vanliga.

13. Rätten till en tillfredsställande levnadsstandard

Enligt grundlagen ska staten sträva efter att uppfylla de ekonomiska och sociala rättigheterna. Staten ska bland annat garantera rätten till utbildning, hälso- och sjukvård, arbete och en tillfredsställande levnadsstandard. Uganda har gjort betydande framsteg under de senaste tjugo åren när det gäller att bekämpa fattigdom, även om mycket återstår innan levnadsstandarden kan anses vara tillfredsställande för det stora flertalet. Levnadsstandarden varierar kraftigt i olika delar av landet, dels på grund av en ojämn fördelning av resurser, som främst kommer huvudstaden och de mer utvecklade delarna i söder och sydväst till del, dels på grund av följderna av den långvariga konflikten i norra Uganda. Den dramatiska befolkningsökningen med närmare 1,2 miljoner nya ugandier årligen (3,2 procent) utgör en stor utmaning för ökad levnadsstandard för ugandierna.

Antalet personer som lever i fattigdom har minskat under de senaste åren, men uppgår till 31 procent av befolkningen. Medellivslängden beräknas vara 51,9 år. Uganda placerar sig på 157:e plats (av totalt 177) i FN:s index för mänsklig utveckling (HDI).

Uppskattningsvis 20 procent av befolkningen är undernärmd och en tredjedel av befolkningen saknar tillgång till rent vatten. De regionala skillnaderna är stora.

Cirka 70 procent av befolkningen är sysselsatt inom jordbrukssektorn som till stor del består av självhushåll med begränsad kontakt med marknadsekonomin. Arbetet sker inte under reglerade, mätbara former. Undersysselsättning, deltidsarbete och säsongarbete är vanligt.

OLIKA GRUPPERS ÅTNJUTANDE AV DE MÄNSKLIGA RÄTTIGHETERNA

14. Kvinnors rättigheter

Förbud mot diskriminering på grund av kön är grundlagsfäst och staten ska bland annat garantera jämställdhet inom statliga institutioner. Kvinnors möjligheter att fullt ut få del av de mänskliga rättigheterna och ökad jämställdhet mellan kvinnor och män inkluderar lagarna om mark, anställning, armén, val till parlamentet samt lagen om lika möjligheter. Under år 2010 antogs lagar om förbud mot våld i hemmet och kvinnlig könsstympning. Lagförslag gällande giftermål och skilsmässa, sexuella övergrepp, samt människosmuggling, har utformats men dessa har inte trätt ikraft ännu trots att förslagen lades fram inför parlamentet för flera år sedan.

Ett antal platser i parlamentet och i den lokala förvaltningen är viktiga för kvinnor. Det ska finnas en kvinnlig representant från varje distrikt och cirka 30 procent av parlamentets ledamöter är kvinnor. Bland de beslutande organen på distrikts- och ner till bynivå är det betydligt sämre ställt med jämställdheten. Traditionella ledare har stor betydelse och makt och bland dem finns mycket få kvinnor representerade.

Trots vissa ansträngningar från statens sida och aktiva enskilda organisationer som arbetar för kvinnors rätt att få del av mänskliga rättigheter har kvinnor i Uganda fortfarande en låg social, politisk och ekonomisk status och det förekommer utbredd diskriminering. Kvinnor utför 80 procent av jordbruksarbetet men äger endast 16 procent av jordegendomen. Läskunnigheten bland vuxna kvinnor är 63 procent, att jämföras med 76 procent för män.

Trots att den lagliga åldern för giftermål är 18, tvingas många flickor till tidiga äktenskap och vid 18 års ålder är över 50 procent av kvinnorna gifta. Månggifte är tillåtet enligt lag, liksom brudpris, som används vid traditionella bröllop. Nästan 30 procent av kvinnorna lever i äktenskap med månggifte. Födelsehalten är mycket höga, den tredje högsta i världen, särskilt i områdena i norra och östra Uganda. Kvinnor föder i genomsnitt 6,7 barn. Nära 60 procent av förlossningarna äger rum i hemmet och lika många föder barn utan tillgång till

medicinskt utbildad personal. Antal förlossningar med hjälp från medicinskt utbildad personal är mycket högre i tätortsområden (80 procent) än på landsbygden (37 procent). Mödradödligheten uppgår till 435 per 100 000 födselar, vilket betyder att cirka 6 000 kvinnor per år dör i samband med graviditeter och förlossningar. Få kvinnor har tillgång till preventivmedel eller information om sexuell och reproduktiv hälsa (vård i samband med graviditet och förlossning) och rättigheter. En undersökning visar att hälften av alla unga kvinnor i Uganda vill ha mer information och tjänster som gäller sexuell och reproduktiv hälsa och att man föredrar att få det från lärare, sjukvården eller medier snarare än från vänner och familj. Abort är förbjudet i lag, men trots det utförs cirka 300 000 aborter årligen och många flickor och kvinnor dör på grund av osäkra aborter. Enligt lag har kvinnor rätt till 60 dagars föräldraledighet.

I december 2009 antog parlamentet ett lagförslag som förbjuder kvinnlig könsstympning. Det finns inga säkra uppgifter på antalet flickor och kvinnor som blivit utsatta för könsstympning i Uganda, men ett flertal fall har under året uppmärksammats i ugandiska medier. Könsstympning förekommer framför allt inom en folkgrupp i östra Uganda.

Alla former av våld, inklusive sexuellt våld, mot kvinnor och flickor är mycket vanligt och mörkertalet vad gäller rapportering bedöms vara högt. Det finns få undersökningar gjorda, men enligt en undersökning från 2006 gjord av Ugandas statistikmyndighet, har 60 procent av kvinnorna i Uganda blivit utsatta för fysiskt våld sedan 15 års ålder. Majoriteten av dessa övergrepp utförs av en närstående. Undersökningen visar också att det finns stora regionala skillnader. I östra Uganda uppgav 75 procent av de tillfrågade flickorna och kvinnorna mellan 15-49 år att de utsatts för fysiskt våld. Undersökningen visar också att 39 procent av flickorna och kvinnorna mellan 15-49 år har utsatts för sexuellt våld under sin livstid. De allra flesta av dessa övergrepp har begåtts av en partner eller före detta partner. Kvinnor som öppet säger att de blivit våldtagna blir ofta bortstötta av sina familjer. Kvinnor som vidtar rättsliga åtgärder kan utsättas för en oskälig bevisbörda.

Lagstiftningen förbjuder inte uttryckligen våldtäkt inom äktenskapet. Det finns dock ett lagförslag från 2004, som erkänner våldtäkt inom äktenskap som ett brott. Lagförslaget har ännu inte behandlats av parlamentet.

Det finns ingen brottsrubrik om människohandel i strafflagen, men koppleri är straffbart och anses vara den lag som ska tillämpas både för handel med kvinnor och flickor inom landets gränser och gränsöverskridande människohandel.

En ny lag mot våld i hemmet, den så kallade *Domestic Violence Act*, trädde i kraft i mars 2010. Lagen gör det olagligt att skada eller hota hälsan hos sin sammanboende partner. Lagen gör det också straffbart att upprepade gånger skicka kränkande meddelanden eller brev till någon. Lagen uttrycker dock inte att polisen ska ingripa vid fall av våld i hemmet. Istället är det upp till offret att rapportera eller inte rapportera övergreppet. Lagen uttrycker vidare att en person som utsatts för våld i hemmet först ska rapportera till det lokala rådet, vilket ska söka förlikning mellan parterna. Först när övergrepp skett två gånger ska offret rapportera till polisen.

15. Barnets rättigheter

Cirka 60 procent av Ugandas befolkning är barn (under 18 år). Enligt grundlagen har alla barn rätt att få vetskap om sina föräldrar och få omvårdnad av dem. Barnen har rätt till grundläggande utbildning samt skydd mot att bli utnyttjade socialt och ekonomiskt. Särskilt skydd ska ges till föräldralösa och andra barn i utsatta situationer. Grundlagen stadgar också att alla födselar ska registreras. I praktiken är det väldigt många barn som inte registreras, vare sig vid födseln eller senare. Den särskilda barnlagstiftningen som antogs av parlamentet år 2000 ger ett relativt gott skydd för barnets rättigheter och i parlamentet bildades 2006 en tvärpolitisk barngrupp med inspiration från den svenska riksdagen.

Straffbarhetsåldern är 12 år. Frihetsberövade barn ska hållas åtskilda från vuxna och får hållas frihetsberövade högst sex månader för brott för vilka lagen föreskriver dödsstraff och högst tre månader för övriga brott. Åga är förbjudet inom rättsvårdande myndigheter och i skolan. Uganda har fri grundskoleutbildning till och med sjunde klass. Rekrytering av barn under 18 år till armén är förbjudet enligt lag.

Trots att barnets rättigheter skyddas i lag förekommer allvarliga kränkningar.

Vart tionde barn börjar aldrig skolan och endast drygt hälften av barnen avslutar sin grundskoleutbildning. Spädbarnsdödligheten är 76 per 1 000 födda och barnadödligheten (under fem års ålder) är 137 per 1 000. Mängden barn i behov av särskilt skydd är enorm. Närmare två miljoner barn har förlorat en eller båda föräldrarna på grund av väpnade konflikter och hiv/aidsepidemin.

Uppgifter om barnoffer har förekommit under året, men omfattningen är okänd. Regeringen har inte vidtagit nödvändiga åtgärder för att förhindra brott eller kunna ställa förövarna till ansvar.

Sexuella övergrepp mot barn är mycket vanligt. Våldtäkt och sexuellt umgänge med minderåriga och ogifta flickor är straffbart. För grova brott (om förövaren

är hiv-positiv, vilket konstateras genom tvingande testning) gäller dödsstraff. Strafflagen omfattar inte sexuellt umgänge med minderåriga pojkar. Våldtäkt och sexuellt umgänge med minderåriga flickor utgör 60 procent av alla brott och upptar en stor del av domstolars verksamhet. Även sexuella relationer mellan barn klassas som brott och kan leda till fängelse..

Trots lagstiftning är barnarbete mycket vanligt och förekommer bland annat inom jordbruk, hushåll, fiske och vallning av boskap. Även de värsta formerna av barnarbete förekommer. Antalet gatubarn har på senare år ökat, särskilt i huvudstaden Kampala. Många av gatubarnen kommer från Karamoja, den fattigaste delen av landet.

16. Rättigheter för personer som tillhör nationella, etniska, språkliga och religiösa minoriteter samt urfolk

Diskriminering beroende på folkgrupp förekommer.

Uganda består av cirka 40 olika folkgrupper och lika många lokala och regionala språk, varav luganda och swahili är störst. Batwa (pygméfolk) och ik (Karamoja) tillhör de mest diskriminerade folkgrupperna.

Spänningar råder huvudsakligen mellan å ena sidan norra samt östra Uganda och å andra sidan de södra samt västra delarna. President Museveni och NRM säger sig vilja skapa en nation av de många folkgrupperna i Uganda, men etnisk tillhörighet har fortfarande stor betydelse för politisk tillhörighet och politiska tillsättningar. På grund av konflikter och varierande tillgång till resurser mellan olika regioner i landet har folkgrupp också betydelse för tillgång till utbildning, hälso- och sjukvård, polis och andra delar av rättsväsendet. Vidare har våldet mellan grupper i Karamoja på senare år stärkt etniska spänningar i området.

Uganda har ingen statlig religion och religionsfriheten skyddas av konstitutionen.

17. Diskriminering på grund av sexuell läggning eller könsidentitet

Ugandas strafflagstiftning används för att förbjuda homosexuella handlingar. Högsta straff är livstids fängelse. Lagstiftningen förbjuder sexuellt umgänge mellan personer av samma kön och ett förslag på skärpt lagstiftning för sexuella minoriteter fördes fram i parlamentet, men blev efter omfattande kritik från människorättsaktivister och det internationella samfundet vilande tills det förlorade sin giltighet i samband med val av nytt parlament i februari 2011. Den nuvarande lagstiftningen har hittills framförallt använts för att straffa män som har sex med män, men ett nytt lagförslag skulle innebära ett förbud även mot lesbiska relationer. Tillämpningen av lagstiftningen har också på andra sätt

inneburit diskriminering på grund av sexuell läggning och könsidentitet. Skolan kan inte ta upp homosexualitet och sexualupplysning om hur hiv förebyggs kan inte bemöta sådana frågor.. Genom en grundlagsändring år 2005 förbjöds äktenskap mellan personer av samma kön. Frågan är starkt laddad och ugandiska myndigheter har inte respekterat eller skyddat enskildas rätt till privatliv eller skydd mot diskriminering, våld och trakasserier. Förnedrande behandling har förekommit. Vid flera tillfällen har listor på personer som påstås vara homosexuella offentliggjorts i ugandiska medier, senast under hösten 2010. Regeringen har även på olika sätt gjort inskränkningar i yttrandefriheten med hänvisning till etik och moral.

Trots att det anses finnas en stark ugandisk opinion mot homosexualitet finns det i Uganda enskilda organisationer som aktivt och öppet vågar debattera hbt-personers mänskliga rättigheter och även driva frågan i domstol.

18 Flyktingars rättigheter

Antalet flyktingar, främst från Demokratiska Republiken Kongo (cirka 85 000), Sudan (cirka 20 000), Somalia (cirka 16 000) och Rwanda (cirka 15 600), uppgick i slutet av 2010 till cirka 151 000. Totalt 90 procent av internflyktingarna har återvänt till sina byar från läger i norra Uganda. Cirka 200 000 internflyktingar finns kvar i flyktingläger.

Flyktinglägren för utländska flyktingar förvaltas av FN:s flyktingkommissariat (UNHCR). I nordvästra Uganda uppges dessa vara i det närmaste självförsörjande när det gäller livsmedel sedan de tilldelats mark för odling. UNHCR har berömt regeringens flyktingpolitik och har tillsammans med regeringen lanserat en strategi som bygger på regeringens och UNHCR:s politik att inte göra någon större åtskillnad mellan flyktingar och den övriga befolkningen.

En ny flyktinglagstiftning antogs 2006 och anses av FN bättre stämma överens med internationella normer än tidigare lagstiftning från början av 1960-talet.

19. Rättigheter för personer med funktionsnedsättning

Grundlagen förbjuder diskriminering på grund av funktionsnedsättning och det finns ett flertal lagar för att skydda rättigheter och möjlighet till utveckling för personer med funktionsnedsättning. Positiv särbehandling förekommer på det politiska området. Ett antal platser i parlamentet och i de lokala förvaltningarna är vikta för personer med funktionsnedsättning. Cirka tio procent av Ugandas befolkning har olika former av funktionsnedsättning. Fattigdom och konflikten i norra Uganda har bidragit till att personer har fått funktionsnedsättningar.

Trots relativt omfattande lagstiftning är följs lagarna mycket bristfälligt. Det finns ingen tydlig politik för hur personer med funktionsnedsättning fullt ut ska kunna få del av de mänskliga rättigheterna och i praktiken har personer med funktionsnedsättning få möjligheter att delta i samhället.

Tillgängligheten i allmänhet är mycket dålig. Personer med funktionsnedsättning kan inte använda allmänna kommunikationer och offentliga utrymmen är sällan anpassade.. Teckenspråket är officiellt erkänt språk, men såväl döva som synskadade personer har svårt att ta del av viktig samhällsinformation.

Personer med funktionsnedsättning drabbas i högre grad än andra av arbetslöshet, fattigdom och socialt utanförskap. I ett samhälle där endast cirka 16 procent av den arbetsföra befolkningen har en anställning i den formella sektorn, finns det få möjligheter för personer med funktionsnedsättning att få arbete, vilket ökar isoleringen. Familjer med barn med funktionsnedsättning, i synnerhet psykiskt funktionsnedsatta barn, lever ofta mycket isolerade och det finns få möjligheter för båda föräldrarna att kunna arbeta utanför hemmet. Det finns ett antal enskilda organisationer aktiva för att funktionsnedsatta personer ska få del av mänskliga rättigheter.

ÖVRIGT

20. Frivilligorganisationers arbete för mänskliga rättigheter

Antalet oberoende organisationer som arbetar för mänskliga rättigheter har vuxit under senare år. Paraplyorganisationen HURINET samordnar ett antal viktiga organisationers verksamhet.

Debatten om frågor rörande mänskliga rättigheter är livlig och övergrepp påtalas, inte bara av organisationerna utan också av medier och enskilda parlamentsledamöter. En ny lagstiftning kan dock allvarligt komma att begränsa enskilda organisationers möjligheter att verka. Lagen innebär att organisationer måste registrera sig på nytt vartannat år. Styrelsen som ska fatta besluten består bland annat av representanter för olika säkerhetsorganisationer men saknar representanter från civila samhället. Advokat kåren och dess fackliga organisation (Uganda Law Society, ULS) anses stå självständig gentemot myndigheterna. ULS gör offentliga uttalanden i rättsliga frågor och enskilda advokater driver fall mot staten.

21. Internationella och svenska insatser på området mänskliga rättigheter

Det finns få internationella organisationer som endast ägnar sig åt mänskliga rättigheter i Uganda. OHCHR har ett kontor i Kampala och ett antal lokala kontor i övriga delar av landet. Allt fler bi- och multilaterala givare anlägger ett rättighetsperspektiv på utvecklingssamarbetet. Det svenska utvecklingssamarbetet prioriterar främjande av respekten för de mänskliga rättigheterna i Uganda.